

Prostitutie & *Bodily Integrity*

Literatuuronderzoek in opdracht van kennisinstituut Atria

Universiteit Utrecht

2015

Ellen Donkers, Sanne van Gameren, Minke Hijmans, Carmen Levels, Jip lensink.

Opdracht in het kader van de BA-cursus:
Antropologie van Gender, Seksualiteit en het Lichaam
Onder leiding van dr. Gerdien Steenbeek
Culturele Antropologie
Universiteit Utrecht
November 2015

Inhoudsopgave

● Abstract	3
● Introductie	4
● Hoofdstuk 1: Relatie tussen <i>bodily integrity</i> en prostitutie	7
● Hoofdstuk 2: Verschillen tussen legale en illegale prostitutie met betrekking tot <i>bodily integrity</i>	16
● Hoofdstuk 3: Verschillen in de beleving van mannelijke en vrouwelijke prostituees met betrekking tot <i>bodily integrity</i>	21
● Conclusie	29
● Onze visie	32
● Bibliografie	34

Abstract

Prostitutie & Bodily Integrity

Literatuuronderzoek in opdracht van kennisinstituut Atria

Ellen Donkers, Sanne van Gameren, Minke Hijmans, Carmen Levels, Jip lensink.

Universiteit Utrecht, Utrecht, Nederland

In dit literatuuronderzoek wordt onderzocht of er *bodily integrity* te vinden is binnen de prostitutie en of er verschillen zijn in *bodily integrity* tussen mannen en vrouwen en tussen illegale en legale prostitutie. Er wordt geprobeerd de onderzoeksvraag te beantwoorden met informatie uit wetenschappelijke literatuur en er wordt een uiteenzetting gegeven, zodat lezers een eigen mening kunnen vormen over *bodily integrity* binnen de prostitutie. *Bodily integrity* wordt gedefinieerd als zeggenschap en *agency* over het eigen lichaam. In veel onderzoeken wordt beweerd dat er geen *bodily integrity* te vinden is in de prostitutie. Individuele identiteit, macht, sociale positie en integriteit van een prostituee worden bedreigd als het lichaam als winstgevend object gebruikt wordt, zelfs als dit met toestemming van de prostituee is. Anderen beweren juist dat het weigeren van individuele, lichamelijke vrijheid de *bodily integrity*, macht en *agency* beperkt.

Prostitutie is een veelzijdig beroep en bestaat uit talloze disciplines, normen en classificaties. De definitie van prostitutie en de context waarin het wordt uitgevoerd worden hierdoor ingewikkelder. Tussen de verschillende vormen van prostitutie bestaat er een groot verschil in *bodily integrity*. In vormen van prostitutie die vaker illegaal zijn, wordt minder *bodily integrity* gevonden dan in de vormen van prostitutie die vaker legaal zijn. Verder richt de literatuur rondom prostitutie zich vooral op vrouwen en er is een groot kennisgebrek rondom mannelijke prostitutie. In deze literatuur wordt er een splitsing waargenomen. Er wordt over het algemeen meer *bodily integrity* toegekend aan mannen dan aan vrouwen. Er is dus wel sprake van *bodily integrity* binnen de prostitutie, zowel voor mannen als vrouwen en in bepaalde mate bij gelegaliseerde prostitutie, maar een eenduidig antwoord op de onderzoeksvraag is niet te geven; de relatie tussen prostitutie en *bodily integrity* is omstreten.

Introductie

Er is een controversieel debat gaande rondom de perceptie (en zelfperceptie) van prostituees. Het lichaam staat centraal in dit debat en de meningen hierover zijn verdeeld. Velen beweren dat het reduceren van het lichaam tot een economisch goed voor seksueel gebruik de prostituee ontdoet van zijn of haar *bodily integrity* (ofwel zeggenschap en agency over het eigen lichaam). Er wordt beweerd dat individuele identiteit, macht, sociale positie en integriteit van een prostituee worden bedreigd als het lichaam als winstgevend object gebruikt wordt, zelfs als dit met toestemming van de prostituee is. (Farley, 2004) Anderen beweren juist dat het weigeren van individuele, lichamelijke vrijheid *bodily integrity*, macht en agency beperkt. Zij stellen dat vele prostituees voldoening halen uit het verkopen van hun lichaam voor seks, en dat *bodily integrity* op deze manier wel een plaats heeft binnen prostitutie. (Weitzer, 2009)

Dit paper richt zich op de relatie tussen *bodily integrity* en prostitutie. Hierin stellen wij de volgende vraag; Is er sprake van *bodily integrity* binnen de prostitutie? Is een vorm van lichamelijk respect, macht en agency mogelijk binnen dit beroep en hoe ervaren prostituees dit met betrekking tot hun eigen lichaam? Daarnaast stellen wij subvragen die antwoord geven op de variatie binnen de prostitutie en of deze correleert met variatie binnen de ervaring van *bodily integrity*. In dit paper bestuderen wij de verschillen in de ervaringen rondom *bodily integrity* tussen mannen en vrouwen en verschillen in de ervaringen binnen legale en illegale prostitutie. Door deze verschillen te belichten hopen wij een beter begrip van *bodily integrity* en de diversiteit van prostitutie te creëren.

Om de gescheiden meningen binnen dit debat te kunnen begrijpen, hebben wij een cultureel afhankelijk model van lichaamsperceptie nodig. Naast dat het menselijk lichaam de locatie van de biologische en evolutionele ontwikkeling is, is het ook de locatie voor culturele en sociale praktijken. Het is een middel waarmee een individu zijn identiteit vaststelt en tegelijkertijd is het een middel voor de maatschappij om een individu te categoriseren. De relatie tussen het lichaam en cultuur, het lichaam en de maatschappij en het lichaam en het individu zijn groeiende onderzoeksgebieden binnen de antropologie, de sociologie en ander cultureel onderzoek. Het belang van de lichamelijke perceptie en lichamelijke expressie staat centraal in deze onderzoeksdisciplines. (DeMello 2014)

Onderwerpen zoals tatoeages en lichaamstaal tot aan de uitdrukking van seksualiteit en gender hebben directe sociale, culturele en individuele impact. Respect, identiteit, macht, *conformity*, *sexappeal* en intelligentie kunnen worden uitgedrukt en ervaren door en via het lichaam. (DeMello, 2014) Vaak wordt dit uitgedrukt door het lichaam als middel te gebruiken voor culturele praktijken. Hierdoor hebben beslissingen over het eigen lichaam of over het lichaam van iemand anders niet alleen fysieke gevolgen, maar ook individuele en culturele gevolgen voor de identiteit en kunnen ze gevolgen hebben voor de mentale en emotionele staat van mensen.

Dit raamwerk van de perceptie van het lichaam is belangrijk in de discussie van controversiële lichamelijke normen. Het biedt een context en holistische aanpak van alle debatten rondom het lichaam, inclusief het debat rondom prostitutie. In dit paper wordt getracht het debat van prostitutie en lichamelijke (zelf)perceptie te beschrijven, en er wordt geprobeerd te ontdekken wat de basis vormt van de verschillende standpunten in dit debat. De controverse die om dit debat heen hangt is belangrijk om te contextualiseren en te begrijpen. Het debat over veiligheid en persoonlijke ervaringen binnen de prostitutie zou goed geïnformeerd plaats moeten vinden. In dit debat staat een van de meest persoonlijke aspecten van identificatie centraal, namelijk het menselijk lichaam. Zonder holistische en correcte informatie zou dit debat kunnen leiden tot een beperkte visie op prominente sectoren binnen onze samenleving. Door middel van een wetenschappelijk gegrond onderzoekspaper over prostitutie werpen wij een onbevooroordeelde blik op dit onderwerp, terwijl wij rekening houden met de culturele context en holistische en brede informatie, zodat de lezer een beter geïnformeerde conclusie kan vormen over dit debat.

In hoofdstuk een van deze paper bespreken wij de relatie tussen de concepten prostitutie en *bodily integrity*. Daarna wordt er in hoofdstuk twee ingegaan op de verschillen tussen legale en illegale prostitutie met betrekking tot *bodily integrity*. In hoofdstuk drie worden de verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke prostitutie belicht in relatie tot *bodily integrity*. Tot slot wordt er een conclusie geformuleerd waarin antwoord wordt gegeven op de hoofdvraag, waarna onze visie op het debat rond prostitutie en *bodily integrity* wordt gegeven naar aanleiding van onze inzichten. Voordat wij ingaan op de onderzoeksvragen willen wij kort de twee belangrijkste termen van deze paper toelichten, om context te geven aan ons onderzoek.

Prostitutie

Prostitutie is het verkopen van een lichaam door middel van seks of seksualiteit: Echter zijn er veel verschillende soorten prostitutie. De twee termen die worden gebruikt om prostitutie in strata op te delen zijn directe prostitutie, en indirecte prostitutie. Ook binnen beide termen bevinden zich meerdere subgroepen, en daaronder zijn ook individuele verschillen. Dit wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 1.

Bodily integrity als concept

De term *Bodily integrity* wordt, binnen de antropologie, gebruikt om lichamelijke problemen aan te stippen binnen de feministische theorievorming (Patosalmi 2009: 125). De algemene definitie van *Bodily integrity* is: Het recht om te bepalen wat er met het eigen fysieke lichaam gebeurt. Het benadrukt het belang van persoonlijke autonomie en zelfbeschikking van individuen over hun eigen lichaam (Miller, 2007; Fenwick & Karrigan, Nussbaum, 2000). Het beschouwt de schending van de lichamelijke integriteit als een onethische inbreuk op de privacy en in sommige gevallen als crimineel (Alldridge & Brants).

Mervi Patosalmi (2009) maakt in haar onderzoek 'Bodily Integrity and Conceptions of Subjectivity' onderscheid tussen twee manieren om het concept *bodily integrity* te begrijpen. Enerzijds wordt het concept begrepen vanuit de psychoanalyse, waar het lichaam niet kan worden gescheiden van de geest. *Bodily integrity* is hier geen bezit van een persoon, maar een proces dat bescherming en erkenning van anderen nodig heeft, waaronder de overheid en het rechtssysteem (Patosalmi 2009: 126). Anderzijds wordt *bodily integrity*, vanuit de filosofie, door Nussbaum (2000) als een kenmerk van de fundamentele menselijke capaciteiten gezien. *Bodily integrity* omvat hier *vrijheid van beweging, respect voor lichamelijke grenzen en mogelijkheden voor seksuele bevrediging en reproductieve keuzes* (Nussbaum 2000, 78). Het basis idee betreft hier een autonoom, geïntegreerd persoon als drager van rechten. Deze persoon heeft een geest, die wordt beschermd door de vrijheid van meningsuiting en religie, en een lichaam, dat wordt beschermd door het recht van *bodily integrity* (Patosalmi 2009: 125). *Bodily integrity* wordt binnen deze liberale benadering gebruikt om te verwijzen naar lichamelijke onschendbaarheid. Anne Phillips (2011) verwoordt dit in haar artikel als het recht om andere mensen te stoppen om dingen te doen tegen of met ons lichaam. Enerzijds wordt *bodily integrity* vanuit de psychoanalyse dus gezien als een proces dat erkenning van anderen nodig heeft, terwijl het vanuit de filosofie juist een kenmerk is van vrijheid van het individu.

Hoofdstuk 1: Relatie tussen *bodily integrity* en prostitutie

In de inleiding zijn de concepten *bodily integrity* en prostitutie gedefinieerd. Het doel van het paper is de relatie tussen deze twee concepten te beschrijven en analyseren en het spanningsveld tussen deze twee concepten te verduidelijken. In dit hoofdstuk wordt de relatie tussen deze twee concepten uiteengezet en worden deze concepten geproblematiseerd om antwoord te kunnen geven op onze hoofdvraag; is er sprake van *bodily integrity* binnen de prostitutie?

Prostitutie

Prostitutie en opvattingen rondom deze praktijk (van de werkers zelf ofwel de samenlevingen waarin ze werken) verschillen drastisch op zowel het individuele en het maatschappelijke niveau. De talloze disciplines, normen en classificaties met betrekking tot de praktijk van het verkopen van seks, maken de definitie van prostitutie en de context waarin het wordt uitgevoerd alleen maar ingewikkelder. Dezelfde factoren zijn ook de basis voor de verscheidenheid en tegenstrijdigheid van deze opvattingen, ervaringen en gevoelens rondom prostitutie.

Hilary L. Surratt, van de University of Delaware, gaf aan: "...[I]n contrast to popular thinking, female sex workers are an extremely heterogeneous population." Ze verklaart hoe ze zich in een verscheidenheid van sociale en culturele contexten bevinden. "... Past and current studies suggest that there are many different types of female sex workers, including 'call girls' and escorts ... 'in-house' sex workers ... 'street-walkers' ... part-timers who supplement their incomes with sex-for-pay, and drug-involved street-based sex workers." (Surratt, 2005)

Volgens Christine Harcourt, auteur van "The Many Faces of Sex Work", zijn er minimaal 25 soorten sekswerk, die in categorieën kunnen worden gesorteerd. "These types of work are often grouped under the headings of 'direct' and 'indirect' prostitution, with the latter group less likely to be perceived or to perceive themselves as sex workers..." (Harcourt, Donovan 2005)

Volgens Harcourt, vallen onder het kopje 'direct forms of prostitution' praktijken zoals straatprostitutie, bordelen, escorts, enzovoorts. Elke vorm van prostitutie waarbij het gaat om de rechtstreekse verkoop van seks (hoewel het hier niet per se voor geld hoeft te zijn) valt onder directe prostitutie. Onder indirecte vormen van prostitutie vallen exotische dansers,

(*lapdancers*), die misschien niet rechtstreeks seks verkopen, maar eerder seksualiteit. Andere vormen van indirecte prostitutie omvatten *Beer girls*, jonge vrouwen die voor grote bedrijven producten in bars of clubs verkopen (seksuele diensten kunnen hierbij worden verkocht om een inkomen te genereren), individuele regelingen (iemand die seksuele diensten aanbiedt aan haar huisbaas in plaats van het betalen van huur, bijvoorbeeld), Geisha's (vrouwen die vooral ingehuurd worden als gezelschap, maar ook seksuele gunsten kunnen verlenen), et cetera. Dit zijn allemaal manieren om seks te verkopen zonder het etiket 'prostitutie' te krijgen en daarom wordt het indirecte prostitutie genoemd (Harcourt, Donovan 2005)

De 25 punten die besproken werden door Harcourt vormen misschien wel het kader voor het continuüm van prostitutie; de enorme hoeveelheid manieren waarop men prostitutie kan definiëren kan eveneens het intrigerende debat over de verschillen in ervaringen in de verkoop van seks en ervaringen in *bodily integrity* weerspiegelen.

Bodily integrity

Het concept *bodily integrity* heeft niet altijd bestaan in de vorm waarin wij het nu kennen; in het verleden had het een andere betekenis. Anne Philips (2011) beschrijft in haar artikel *It's My Body and I'll Do What I Like With It: Bodies as Objects and Property*, dat er gedurende de 17de eeuw bijna niet over het 'zelf' werd gedacht op het gebied van het lichaam. Als het lichaam al tot iemand behoorde, dan behoorde het tot God. De mens had dus geen zeggenschap over het lichaam en kon niet bepalen wat te doen met zijn of haar lichaam of zijn lichaamsdelen (Philips 2011: 726). Ed Cohen (2009) schreef in zijn boek, *A Body Worth Defending: Immunity, Bio-politics and the Apotheosis of the Modern Body*, dat lichamen vanaf de 19de eeuw steeds beter begrepen werden. Hierdoor is men anders gaan handelen met en naar het lichaam. Zijn conclusie is dat lichamen iets geworden zijn wat we bewonen. Het zijn zelf-ingesloten, aparte, autonome eenheden die men kan bezitten. Teresa Brennan (2004) noemde dit ook wel *affective self-containment*. Cohen (2009) stelt dat lichamen de juridische locatie van individuen zijn geworden. Deze worden steeds opnieuw vormgegeven en zijn vloeibaar. Tegelijkertijd vormt deze locatie de basis van de persoonlijkheid (Cohen, 2009: 81). Het menselijk lichaam is nu een vorm van onroerend goed. Dat het lichaam gezien wordt als een onroerend goed zorgt ervoor dat het ook eigendom kan zijn. Dit vormt de basis voor het idee van *bodily integrity*. Ook zorgt het voor een constant spanningsveld tussen het lichaam als goed en het lichaam als basis voor de persoonlijkheid (Cohen, 2009).

Seksuele autonomie

Phillips (2011) benoemde de intrinsieke ongelijkheid van prostitutie, waar seksuele autonomie dient als onderdeel van het recht om te bepalen wat er met ons lichaam gebeurt (*bodily integrity*). Zij gebruikt *bodily integrity* in het benoemen van seksuele autonomie.

Seksuele autonomie, in de context van prostitutie, kan worden gedefinieerd als een keuze om seksueel te handelen op basis van een verlangen naar economische winst (Gauthier 2011: 176). Het betreft hier een contractuele afspraak over de uitwisseling van seks als middel om de seksuele verlangens van de ander te bevredigen in ruil voor een niet-seksueel goed (zoals geld), ongeacht de eigen seksuele verlangens.

Echter, vanuit een contrasterend oogpunt van Elizabeth en Scott Anderson, wordt seksuele autonomie gekenmerkt door de eigen seksuele verlangens van de prostituee (*sexual agent*). Seksuele autonomie krijgt hierdoor een andere betekenis. Seksueel handelen op basis van een verlangen naar economische winst wordt hier juist als een schending van de seksuele autonomie gezien (Gauthier 2011: 176). *Bodily integrity*, met seksuele autonomie als onderdeel van dit concept, is hiermee omstreden.

De schending van seksuele autonomie staat in lijn met het verschijnsel waarin binnen de prostitutie helemaal afstand wordt genomen tussen de *self* en het lichaam (Phillips 2011: 730). Bij het nemen van deze afstand wordt het lichaam als losstaand van de geest (*the self*) gezien. Echter, lichamelijke onschendbaarheid, het recht om andere mensen te stoppen dingen te doen tegen, of met ons lichaam, stelt dit niet. De geest die het recht heeft beslissingen te nemen over zijn lichaam is in dit geval verbonden met het lichaam. Zichzelf compleet scheiden van de seks die er door middel van het lichaam met een niet gekozen vreemdeling plaatsvindt of zich niet aangedaan voelen door een respectloze cliënt is onmogelijk (Phillips 2011: 730). De *self* staat dus in verband met het lichaam. *Bodily integrity* is dus wel degelijk verbonden met de gehele *self*. Dit laat het spanningsveld tussen prostitutie en *bodily integrity* goed zien.

Ook Weitzner bespreekt in zijn artikel, *Sociology of Sex Work*, verschillende theoretische handvatten om naar prostitutie te kijken in relatie tot *bodily integrity*. Hij benoemt verschillende paradigma's.

Het eerste paradigma, het *oppression* paradigma, ziet alle prostituees als slachtoffers. Alle verkoop van het lichaam voor seks zal leiden tot een afname van de *bodily integrity*. Het *oppression* paradigma stelt dus dat men geen *bodily integrity*, *agency*, macht en respect kan krijgen als hij/zij haar lichaam verkoopt als goed.

Het tweede paradigma is het *empowerment* paradigma. Dit staat rechttegenover het *oppression* paradigma. Het focust juist op de *agency* van prostituees en stelt dat prostitutie ‘*empowering*’ is voor prostituees (Carmen & Moody 1985, Chapkis 1997, Delacoste & Alexander 1987, Strossen 1995). *Empowerment* theoretici benadrukken succesvolle verhalen die illustreren dat prostitutie de eigenwaarde kan versterken en lucratief en positief kan zijn. Het zorgt voor vrijheid voor degenen die “*flee from small-town prejudices, dead-end jobs, dangerous streets, and suffocating families*” (Agust’ in 2007, p. 45)(Weitzer, 2009). Weitzner is positiever over dit paradigma dan over het eerste paradigma, niet omdat prostitutie altijd positief ervaren wordt, maar omdat het laat zien dat dit wel een mogelijkheid is. Desondanks sluit hij zich niet aan bij dit paradigma omdat het de positieve kant te intens benadrukt en de negatieve kant niet goed genoeg representeert.

In zijn artikel kiest hij een nieuw paradigma dat hij het *polymorphous* paradigma noemt. Het omschrijft zijn visie op prostitutie. Dit paradigma stelt dat er een breed scala aan verschillen bestaat binnen de prostitutie, waarin aan de ene kant van het spectrum ruimte is voor positieve ervaringen terwijl er in andere contexten negatieve ervaringen kunnen plaatsvinden. Dit paradigma laat de complexiteit en de structurele voorwaarden van de ongelijke verdeling, *agency*, onderdrukking en tevredenheid over het werk zien (Weitzner, 2009). Het benadrukt de grote verschillen die binnen de prostitutie bestaan en overeenkomen met het bezitten van *bodily integrity* in deze praktijken.

In de samenleving, of in bepaalde maatschappelijke groepen, evenals individueel, verschillen de ervaringen en gevoelens rond prostitutiepraktijken drastisch. Dit ziet men terug in verschillende studies. Deze verschillende gevoelens (meestal rond ideeën over *bodily integrity*, *agency*, *empowerment*, mensenrechten en lichamelijk ‘eigendom’) lijken vaak een correlatie te hebben met verschillen binnen de prostitutie.

In diverse artikelen worden de verontrustende gevolgen besproken die prostitutie kan hebben op het lichaam, de geest, sociale status, zelfperceptie en de toekomst van een sekswerker, terwijl in veel andere artikelen juist het tegenovergestelde besproken wordt.

Lichamen zijn een manifestatie van bepaalde sociale rollen en idealen; ze dienen als een middel voor uitingen van veel belangrijke sociale structuren zoals sociale hiërarchie, waarde, rijkdom, etc. Het beschermen van de integriteit van het lichaam is daarom nauw verbonden met het beschermen van de sociale integriteit, omdat deze twee onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Waarom is het idee van lichamelijk ‘eigendom’ en de mogelijkheid om het eigen lichaam te verkopen, of het lichaam van iemand anders, dan een manier om maatschappelijke/lichamelijke integriteit te bereiken? Is het überhaupt een manier om integriteit te bereiken? Op welke manier zijn ideeën over integriteit en sociale houding verbonden met de activiteiten van sekswerkers, en is het mogelijk om lichamelijke (individuele) integriteit te bereiken evenals maatschappelijke (culturele) integriteit door prostitutie?

In het artikel 'It's My Body and I'll do what I Like With it', bespreekt Anne Phillips de consequenties van het kijken naar het lichaam als handelswaar of verkoopbaar object. Philips stelt dat *“more intrinsically than other markets, markets in body parts or bodily services depend on inequality.”* Ze vervolgt met het bespreken van taalkundige keuzes voor het karakteriseren van het lichaam als eigendom en beweert dat *“the language we use does matter, and that thinking of the body as property encourages a self/body dualism that obscures the power relations involved in all contracts that cedes authority over the body”*. (Phillips, 2011) Met andere woorden; ongeacht de gevoelens achter een *body-as-property* mentaliteit, zal het lichaam en de taal die wordt gebruikt om het te beschrijven, altijd resulteren in het verlies van *agency* en macht van een individu; ofwel van het perspectief dat de maatschappij heeft over een individu.

Ronald Weitzer belicht de gevaren van dit taalgebruik en van het eerder besproken onderdrukings paradigma;

“[those] who subscribe to the oppression paradigm typically use dramatic language to highlight the plight of workers (sexual slavery, prostituted women, paid rape, survivors). “Prostituted” clearly indicates that prostitution is something done to a person, not something that can be chosen, and “survivor” implies someone who has escaped a harrowing ordeal. Customers are labelled as prostitute users, batterers, and sexual predators... Some of these claims are articles of faith not amenable to verification or falsification, and the very definition of sex work (as inherently oppressive) is one-dimensional”. (Weitzer, 2009)

Op deze manier worden alle prostituees, of diegenen die werkzaam zijn in lichamelijke markten, gezien als slachtoffers, terwijl diegenen die deelnemen aan deze diensten worden gezien als daders. Philips richt zich, zoals Weitzer, op de negatieve gevolgen van juist deze taalkundige normen en stelt dat het de machtsverhoudingen verduistert en *body dualism*

aanmoedigt. Echter, in tegenstelling tot Ronald Weitzer gelooft zij dat alle methoden van het verkopen van seks resulteren in een verlies van integriteit en macht. Philips is hier niet alleen in; Mellissa Farley gaat in haar paper ‘*Bad for the body, bad for the Heart*’ dieper in op een debat over veiligheid en integriteit in sekswerk. Sommigen geloven dat het reguleren van prostitutie en de legalisering ervan zorgt voor een veiligere werkomgeving voor prostituees. Farley stelt dat prostitutie schadelijk is voor vrouwen zelfs als het gelegaliseerd of gedecriminaliseerd wordt. “*With examples from a 2003 New Zealand prostitution law, this article discusses the logical inconsistencies in laws sponsoring prostitution and includes evidence for the physical, emotional, and social harms of prostitution.*” (Farley, 2004). Veel andere wetenschappers kiezen ervoor om dit *oppression* paradigma over te nemen en stellen dat men een lichaam (een middel voor persoonlijke, sociale en culturele identiteit) niet moet verlagen tot een verkoopbaar product om *bodily integrity, agency*, macht en respect te verkrijgen.

In zijn artikel verkent Weitzer zowel positieve en negatieve ervaringen in sekswerk. Hij gebruikt voorbeelden van dansers die het werk ‘*exciting, validating en lucrative*’ vinden. Zij ervaren “*a sense of satisfaction at the power they felt they had over men,*” inclusief het manipuleren van de fantasieën van mannen en de “*thrill of the chase*” (Weitzer, 2009). Op deze manier bereiken dansers macht door hun lichamen juist te gebruiken om seks te verkopen. Dit is echter een indirecte vorm van prostitutie, en velen zouden dit niet als gelijkwaardig zien aan het verkopen van seks, maar alleen als het verkopen van ‘seksualiteit’. Dit subtiele verschil kan een reden zijn waarom vrouwen in de dansindustrie zich misschien meer *empowered* voelen dan vrouwen in directe prostitutie praktijken.

Weitzer verdrijft dit begrip echter snel door te benoemen dat “*An Australian study [which] found that half of call girls and brothel workers felt that their work was a “major source of satisfaction” in their lives, and seven out of ten said they would “definitely choose” this work if they had it to do over again*” (Woodward et al. 2004, p. 39)(Weitzer, 2009)

Dit lijkt er op te wijzen dat in directe en indirecte prostitutiepraktijken er ruimte kan zijn voor tevredenheid, positiviteit en zelfs *empowerment of agency*. Er zijn echter verschillen in de subniveaus van prostitutie. Een study naar “*streetwalkers and call girls in California and legal brothel workers in Nevada found that most call girls expressed positive views of their work; brothel workers were less positive but generally satisfied with their work, whereas street prostitutes evaluated their work more negatively*” (Prince 1986, p. 497)(Weitzer 2009)

Miler (2007) beschrijft dat *consent* (toestemming) het belangrijkste element is voor het bewaren van *bodily integrity* binnen de prostitutie. Zo lang de prostituee toestemming geeft voor wat er (met haar lichaam) gebeurt, is prostitutie ook wettelijk (zoals in Nederland) legaal. Dit zie je terug in de volgende vorm van prostitutie: Hoe meer kans een prostituee heeft om *consent* te geven, hoe meer macht ze voelen over hun eigen lichaam, en hoe dichter bij ze tot ideeën van *bodily integrity* komen. Escorts hebben meer macht over wat ze met wie doen dan *streetwalkers* en de verschillen in beleving van *bodily integrity* lijken overeen te komen met deze verschillen in *consent*.

Consent is echter lastig te bepalen, zeker in de prostitutie context (Doezema, 2010). Vrouwen kunnen gedwongen worden te zeggen dat zij toestemming hebben gegeven voor prostitutie, terwijl zij dit in werkelijkheid niet willen. Doezema (2010) benoemt dat niemand toe stemt gedwongen werk te verrichten, maar dat vrouwen vaak gedwongen worden te zeggen dat zij het eens zijn met wat er met hen gebeurt. Hierom stelt Doezema (2010) dat *consent* binnen de prostitutie en mensenhandel geen betekenis heeft.

Met deze verschillende opvattingen in het achterhoofd wordt het gemakkelijker om zowel het onderdrukingsparadigma evenals het *empowerment* paradigma te beproeven, omdat men zou kunnen redeneren dat ze beide veel te beperkt zijn om alle mogelijke uitkomsten of de standpunten van prostitutie te omvatten. Het is moeilijk om te pleiten voor het onderdrukingsparadigma als er erg veel voorbeelden zijn van sekswerkers die, in bepaalde contexten, zich *empowered* voelen door hun werk. Eveneens is het moeilijk om te pleiten voor het *empowerment* paradigma wanneer er zoveel mensen ernstig lijden door zowel vrijwillige of gedwongen prostitutie.

De logische keuze is dan het *polymorphous* paradigma, dat alle aspecten van de prostitutiewereld omvat en de persoonlijke ervaringen meerekent. Echter, voor zowel het *empowerment* paradigma als het *oppression* paradigma geldt dat er een feitelijk gelijke definitie van *bodily integrity* zou moeten zijn, om te beslissen welke van de twee beter is. Als de twee paradigma's vast blijven houden aan verschillende definities van *bodily integrity*, dan wordt het kader voor de verschillen tenietgedaan. *Bodily integrity* is een term die contextueel en intrinsiek verschilt, vooral in de ogen van de toeschouwer. Als men een interne waardering, macht en *agency* over het eigen lichaam voelt, dan komt dit niet noodzakelijk overeen met de externe standpunten van de maatschappij met betrekking tot *bodily integrity*.

Het lijkt misschien een overbodige en onbelangrijke toelichting bij de definitie van integriteit en de specificiteit van twee tegenovergestelde paradigma's, maar bij de bespreking van hun geldigheid is de zorgvuldige identificatie van bepaalde termen ongetwijfeld belangrijk. Als men pleit voor het onvoorwaardelijke verlies van *bodily integrity*, ongeacht de verscheidenheid van de prostitutiepraktijken, dan is de definitie van de term uiterst belangrijk. Een intrinsieke of persoonlijke ervaring van *bodily integrity* zou dan een begrip zijn waar men gemakkelijk een tegenargument voor kan vinden binnen het onderdrukingsparadigma. Een externe bron kan niet gemakkelijk bepalen wat een individuele ervaring met betrekking tot emancipatie of onderdrukking inhoudt, en bovendien is het zo dat wanneer een individueel persoon een positie inneemt, een buitenlander niet zomaar kan zeggen dat zijn persoonlijke ervaring niet klopt. *Bodily integrity* zoals het ervaren wordt door externe bronnen (klanten van sekswerkers, de algemene bevolking, cultuur) is echter moeilijker om tegen te spreken binnen het onderdrukingsparadigma. Deze definitie van *bodily integrity* wil zeggen dat de buitenwereld (bijvoorbeeld klanten) het lichaam van dat individu ervaren op manieren die de sekswerker *disempoweren*, ook al ervaren de sekswerkers zelf *bodily integrity*. Er kan een dualisme of een breuk bestaan tussen interne integriteit en externe integriteit: Een individu dat in de seksindustrie werkt kan zich *powerful* voelen door de klant als onderdanig te ervaren, terwijl de klant zich misschien totaal het tegenovergestelde voelt. Of iets soortgelijks; een sekswerker kan zich *powerful* voelen terwijl de maatschappij op hem/haar neerkijkt. Dat een individu voelt dat zijn/haar lichaam gerespecteerd wordt, en daarom *bodily integrity* ervaart, betekent niet dat externe subjecten hetzelfde ervaren. De vraag wordt dan: Welke verschillende vormen van prostitutie en prostituees beïnvloeden welke verschillende vormen van de definitie van *bodily integrity*? En, wanneer *bodily integrity* en macht wordt gezien als een aantasting van het individu zowel intern als extern, is er dan wel een daadwerkelijke manier voor een prostituee om *bodily integrity* te ervaren?

In hoofdstuk 10 van het boek “*Personal autonomy and Social Oppression: Philosophical perspectives*”, een combinatie van niet eerder gepubliceerde essays van diverse auteurs, bespreekt Anita M. Superson het vermogen van individuen zich te identificeren als “*autonomous sexual agents given the various external, internal, and social constraints that jeopardize their control over their sexual identity*”. Ze daagt het *empowerment* paradigma uit, dat “*offers the archetype of a woman who completely controls her sexual identity*” en suggereert in plaats daarvan dat “*prostitutes neither control their sexual identity nor are positioned to exercise their right to bodily autonomy. Under conditions of patriarchy, external, liberty limiting constraints, internal constraints such as deformed desires, and social*

constraints such as sexist stereotypes combine to rob the prostitutes of the freedom to determine what happens in and to their bodies.” (Marina Oshana, 2014)

Door het dualisme tussen de externe en de interne krachten is het individu niet in de positie om ware ideeën van vrijheid, *agency*, *empowerment* en *bodily integrity* te ervaren, ondanks de verschillende persoonlijke sekswerk ervaringen en opvattingen.

De wisselende gedachten en meningen over de relaties tussen sekswerk en integriteit zijn talrijk en de argumenten voor elk van de drie paradigma's blijven omvangrijk. Op deze manier is het onderzoek naar persoonlijke en externe *bodily integrity* met betrekking tot prostitutie niet voltooid. Terwijl een goed afgerond antwoord misschien een idealistische gedachte zou zijn, vraagt de verscheidenheid en tegenstrijdigheid in dit debat om een zekere mate van (zij het goed geïnformeerd en goed onderbouwd) persoonlijke voorkeur/ervaring/kennis wanneer om het vormen van een standpunt wordt gevraagd.

Hoofdstuk 2: Verschillen tussen legale en illegale prostitutie met betrekking tot *bodily integrity*

Deze paragraaf probeert antwoord te geven op de volgende vraag: Welke wetenschappelijke literatuur is er te vinden over het verschil tussen legale en illegale prostitutie met betrekking tot *bodily integrity* en/of zelfbeschikking (in Europa)?

Nederland

In Nederland is prostitutie legaal zolang het gaat om vrijwillige seks tussen volwassenen. In Nederland mag men in de prostitutie werken wanneer men 18 jaar of ouder is (Rijksoverheid, 2015). Het legaliseren van prostitutie en het opheffen van het bordeelverbod in 2000 had als doel de vrijwillige prostitutie te reguleren, onvrijwillige prostitutie tegen te gaan en misstanden te bestrijden. Het reguleren van de prostitutiesector door het invoeren van een vergunningplicht voor bedrijven heeft de legale exploitatie van prostitutie mogelijk gemaakt, met de rechten en plichten die daaraan verbonden zijn. Prostituees kunnen hun beroep in legale bedrijven uitvoeren. Sociale wetten reguleren het arbeidsproces en beïnvloeden hun sociale positie. (Dekker, Tap, Homburg, 2016)

Prostitutie wordt in Nederland vaak gezien als seksuele zelfbeschikking en emancipatie voor vrouwen. Het geeft een beeld over de tolerantie en ruimdenkendheid van de Nederlanders. In Nederland is juist met de vrouwenbeweging de prostitutiebranche gelegaliseerd. Vrouwen kregen het recht zelf te beslissen wat ze met hun lichaam doen en dus ook de mogelijkheid om seks te verkopen zonder daar maatschappelijk voor gestraft te worden als ‘slechte’ vrouwen’ (de Vries, Zuidema, 2011).

Mensenhandel

De slachtoffers van internationale mensenhandel zijn vooral vrouwen en meisjes. Het grootste deel van deze vrouwen en meisjes wordt seksueel uitgebuit binnen de prostitutie. Veel auteurs geloven daarom dat mensenhandel wordt veroorzaakt door prostitutie en dat wettelijk tegengaan van prostitutie mensenhandel zou verminderen. (Cho, Dreyer, Neumeyer, 2012)

Anderen zijn het hier niet mee eens. Legalisering van prostitutie bevordert de arbeids- en veiligheidsmaatstaven voor sekswerkers, wat er voor zorgt dat bedrijven hun werkers kunnen kiezen uit binnenlandse vrouwen die de prostitutie als hun beroep hebben gekozen. Dit zorgt

ervoor dat mensenhandel minder aantrekkelijk wordt. (Bureau of the *Dutch National Rapporteur on Trafficking in Human Beings*, 2005; Segrave, 2009).

Degenen die pleiten voor de bestrijding van prostitutie zijn het doorgaans eens zijn met de overtuiging dat prostitutie bijna altijd gedwongen en zelden echt vrijwillig is (Farley, 2009). Degenen die van mening zijn dat de keuze om iemands seksuele diensten te verkopen voor geld niet altijd gedwongen hoeft te zijn, maar een vrijwillige beroepskeuze kan zijn, zijn meestal ook degenen die de overtuiging hebben dat legalisering van prostitutie mensenhandel kan verminderen. (Cho, Dreher, Neumayer, 2013) In hoofdstuk 1 is het hieraan gerelateerde *oppression* en *empowerment* paradigma uitgebreider behandeld.

Twee recente voorbeelden zijn de artikelen ‘*Does legalized prostitution increase human trafficking?*’ door Seo- Young Cho, Axel Dreher en Eric Neumayer (2012) en ‘*The law and economics of international sex slavery: prostitution laws and trafficking for sexual exploitation*’ door Niklas Jakobsson en Andreas Kotsadam (2013). De conclusies in beide artikelen komen overeen: In landen waar prostitutie gelegaliseerd is, zouden zich meer mensenhandelsituaties voordoen (Nationaal Rapporteur Mensenhandel).

Volgens het rapport ‘*Trafficking in persons to Europe for sexual exploitation*’ van het United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), komt de meerderheid van de slachtoffers van mensenhandel uit de Balkan en de voormalige Sovjet-Unie, voornamelijk uit Roemenië, Bulgarije, Oekraïne, Rusland en Moldavië. (UNODC, 2010)

Men kan hier onderscheid maken tussen Oost-Europa en West-Europa; Oost-Europa als het gebied waar illegale mensenhandel plaatsvindt en West-Europa als het gebied waar deze meisjes/vrouwen naartoe worden gebracht en illegaal moeten werken als prostituee.

Lichamelijke integriteit in illegaliteit en legaliteit

In hun artikel concluderen Cho, Dreher & Neumayer (2013) dat het legaliseren van prostitutie leidt tot een uitbreiding van de prostitutie markt en daarom tot een toename van mensenhandel. Men kan concluderen dat vrouwen die in de prostitutie werken door mensenhandel nauwelijks over lichamelijke integriteit beschikken. Deze vrouwen worden gedwongen om in de prostitutie te werken en hebben hierin geen eigen keuze.

In het artikel van Farley (2004) wordt aangetoond dat er aanwijzingen zijn voor de fysieke, emotionele en sociale schade van prostitutie. Deze schade wordt niet verminderd door legalisatie of decriminalisering ervan. De auteur stelt zelfs dat mannen die vrouwen kopen

(Johns), groepen die legale prostitutie promoten en regeringen die een door de staat gesponsorde seksindustrie ondersteunen, samen alle vrouwen in gevaar brengen (Farley, 2004). Prostitutie discrimineert volgens dit artikel tegen vrouwen, zowel jonge vrouwen en arme vrouwen, en tegen etnisch achtergestelde groepen.

De meningen over seksuele autonomie verschillen echter enorm. In het artikel van Anderson (2002) worden de verschillen belicht tussen de meningen van voorstanders van normalisatie van prostitutie en de voorstanders van het verbieden van prostitutie met betrekking tot seksuele autonomie. Seksuele autonomie is cruciaal voor de feministische doelstellingen voor het bereiken van gelijkheid van vrouwen met mannen, evenals voor het bevorderen van een meer algemene vorm van autonomie voor vrouwen, zoals ook beschreven in hoofdstuk 1.

De voorstanders van het normaliseren van prostitutie beweren dat externe controle over een activiteit de individuele zeggenschap over zijn of haar activiteit vermindert. Als we seksuele autonomie willen bevorderen, zouden we als maatschappij moeten afzien van het vastmaken van een speciale betekenis aan het seksuele gebruik van het lichaam en in plaats daarvan elk individueel persoon zelf laten beslissen wat de juiste betekenis en het juiste gebruik van seks is.

Voorstanders van het verbod op prostitutie stellen dat seksuele autonomie juist bevorderd wordt in een situatie waarin prostitutie illegaal is. Wanneer prostitutie niet verboden is, kan het werken in de prostitutie worden gezien als slechts een carrièrekeuze, geschikt voor mensen die andere goederen verkiezen boven seksuele autonomie. Als prostitutie gezien kan worden als een carrièrekeuze, waarom dan niet ook veronderstellen dat prostituees ervoor kiezen om op een bepaalde manier behandeld te worden (inferieur, met geweld en uitbuiting) of minstens te veronderstellen dat ze voldoende worden gecompenseerd voor dergelijke schade?

Het normaliseren van prostitutie kan bijdragen aan economische voordelen voor prostituees, maar voor veel mensen betekent het prostituee worden het afgeven van de controle over hun seksuele keuzes in ruil voor een zekere mate van economische zekerheid (Anderson, 2002).

In het artikel van Weizer (2009) wordt er aandacht besteed aan de verschillende vormen van prostitutie en de sociologie achter deze types van sekswerk. Er zijn veel tegenstanders van prostitutie in de wetenschap te vinden. *“When men use women in prostitution, they are expressing a pure hatred for the female body”* (Dworkin 1997:145). Volgens Weizer zijn claims zoals die van Dworkin niet vatbaar voor verificatie of falsificatie en is de definitie van

sekswerk (als per definitie onderdrukkend) eendimensionaal. De auteurs die beweren dat prostitutie ‘*empowering*’ is, belichten vaak succesverhalen om te demonstreren dat sekswerk verrijkend en lucratief kan zijn en kan helpen bij het opbouwen van zelfvertrouwen. De auteurs beweren niet noodzakelijk dat sekswerk altijd ‘*empowering*’ is, maar dat die mogelijkheid er wel is. Volgens Weizer verwaarlozen de schrijvers echter sekswerkers die zeer negatieve ervaringen hebben gehad (Weizer 2009:215).

In zijn artikel beschrijft hij verschillende vormen van prostitutie en de verschillen in deze categorieën tussen gevaar, stigma en de eigen ervaringen van de prostituees. Verschillen in werktevredenheid hangen nauw samen met zelfvertrouwen en empowerment-gevoelens. Bij strippers zijn de regels van de club een sterke indicator van werktevredenheid en hun ervaringen met cliënten en managers, waarbij een aantal clubs erg uitbuitend zijn en ‘*disempowering*’ voor de dansers. Andere clubs geven hen juist meer controle over hun werkomstandigheden. Dansers kunnen ook in verschillende maten geëxploiteerd worden. (Cahpkis 2000; Weizer 2009:216).

Straatprostitutie wordt gerangschikt op inkomen, ras, drugsverslaving en betrokkenheid van derden. Veel straatprostituees verkopen seks uit bittere noodzaak of om hun drugsverslaving te onderhouden. Veel straatprostituees ervaren slechte arbeidsomstandigheden en zijn betrokken in *survival sex*. Andere straatprostituees, vooral diegenen die vrij zijn van drugs of *pimps*, zijn in minder wanhopige situaties maar hebben nog wel te maken met de gevaren van hun beroep. Ongeacht deze variaties in straatprostitutie, blijft het zo dat straatprostitutie fundamenteel verschilt van de prostitutie die binnen plaatsvindt. *Settings* binnen zijn over het algemeen veiliger dan de straat; straatprostituees lopen meer risico op geweld en serieuzer geweld dan prostituees die binnen werken.

De reden hiervoor is dat bordelen, bars en massagesalons het voordeel hebben van medewerkers en *gatekeepers*.

Alle escorts die bestudeerd werden door Foltz (1979:128), waren bijvoorbeeld trots op hun beroep en zagen zichzelf als moreel superieur aan anderen. Een vergelijkende studie van straatprostituees en *call girls* in Californië en legale bordeelprostituees in Nevada ontdekte dat de meeste *call girls* positief stonden tegenover hun werk. Bordeelprostituees waren minder positief, maar over het algemeen tevreden met hun werk, terwijl straatprostituees hun werk negatiever beoordeelden (Prince 1986:497). Hij stelt dat *call girls* een grotere tevredenheid uiten over hun werk dan straatprostituees, maar in sommige studies zijn ze ook tevredener dan prostituees die werken voor derden (bordelen, massagesalons, escortbedrijven).

Dit zou als reden kunnen hebben dat straatprostitutie vaak illegaal is, ook al zijn andere vormen van prostitutie in die landen wel legaal. Ook in Nederland is straatprostitutie door de meeste gemeenten verboden.

Conclusie

Dit wijst erop dat er binnen de verschillende vormen van prostitutie ruimte is voor toename van *bodily integrity* en *empowerment*, of juist het verlies ervan, vaak als gevolg van geweld en wanhoop.

Bij prostitutie die wordt gefaciliteerd door mensenhandel kun je er bijna altijd vanuit gaan dat er weinig *bodily integrity* te vinden is onder deze mensen. Deze vrouwen komen meestal uit Oost-Europese landen. Ook is prostitutie vaker illegaal in deze landen en worden de vrouwen misschien om deze redenen ook verhandeld.

Er bestaat een groot verschil in *bodily integrity* tussen verschillende vormen van prostitutie. Straatprostituees hebben beduidend minder *bodily integrity* dan prostituees die binnen werken, zoals bordeelprostituees, escorts, *call-girls* en prostituees die werken in een massagesalon. Straatprostitutie is gevaarlijker en heeft slechtere arbeidsomstandigheden dan prostitutie die binnen plaatsvindt. Indoor prostituees zijn ook vaker meer tevreden over hun werk, terwijl straatprostituees hun werk negatiever beoordelen. Men kan dus concluderen dat er minder *bodily integrity* wordt gevonden in illegale vormen van prostitutie (mensenhandel binnen prostitutie en straatprostitutie) en meer *bodily integrity* in de andere vormen van prostitutie (indoor prostitutie).

Hoofdstuk 3: Verschillen in de beleving van mannelijke en vrouwelijke prostituees met betrekking tot *bodily integrity*

Deze paragraaf probeert antwoord te geven op de volgende vraag: Welke wetenschappelijke literatuur is er te vinden over het verschil in de beleving van mannelijke en vrouwelijke prostituees met betrekking tot *bodily integrity* en/of zelfbeschikking (in Europa)?

Wanneer er in eerste instantie globaal naar de beschikbare literatuur rondom dit onderwerp wordt gekeken, kunnen er een aantal algemene punten worden geformuleerd. Zo is er de afgelopen jaren veel geschreven over prostitutie en kindermishandeling en prostitutie en seksueel overdraagbare aandoeningen, met name HIV. Literatuur over prostitutie beperkt zich vaak tot vrouwen, voornamelijk gericht op mensenhandel, geweld en schending van mensenrechten. Mannen blijken vrijwel afwezig te zijn in de literatuur als prostituees. Mannen zijn echter ruim vertegenwoordigd als klanten van vrouwelijke prostituees (Grenz, 2014) en als daders van vrouwenonderdrukking en geweld tegen vrouwen. Antropologische literatuur focust zich voornamelijk op niet-Europese *case studies* over vrouwelijke prostituees en is daarom vaak niet voldoende toereikend voor bovenstaande specifieke onderzoeksvraag.

Tot voor kort werd er weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de omvang, aard en oorzaken van prostitutie. De afgelopen decennia is er een toename in onderzoek naar dergelijke onderwerpen en deze toename valt te verklaren aan de hand van twee factoren: De massale informatie campagne over aids en de vernieuwde interesse in het onderwerp vanuit de feministische hoek (Bullough, 1996).

Literatuur over prostitutie wordt gekenmerkt door dubbelzinnigheid en zelfs tegenstrijdigheid. Zo zijn er onderzoeken die stellen dat vrouwelijke prostitutie in elk opzicht, zonder uitzondering, een negatief fenomeen is en een uiting van mannelijke dominantie. Mensenhandel wordt hier veelvuldig mee verbonden. Anderzijds zijn er ook bronnen te vinden die juist de *agency* van vrouwen benadrukken en het stigma dat wordt verbonden aan de prostituee ontkrachten. Veel literatuur wijst op een gebrek aan kennis wat betreft mannelijke prostituees. Politiek beleid rondom prostitutie is slechts gericht op vrouwen en men pleit voor opname van ervaringen van mannen in de literatuur. Hoewel sommige bronnen aangeven dat geweld in de prostitutie vaker voorkomt bij vrouwen, stellen andere bronnen op hun beurt juist dat prostitutie voor mannen en vrouwen gelijk is in negatief opzicht.

Hieronder zal een overzicht gepresenteerd worden van deze literatuur.

Veel feministisch wetenschappelijk onderzoek heeft zich de laatste jaren gericht op prostitutie. Hoewel vrouwen evenveel potentieel hebben voor seksueel plezier als mannen, zijn er volgens feministen meer vrouwelijke prostituees dan mannelijke prostituees. Bij het verklaren hiervan moeten sociale factoren in acht genomen worden omdat het verschil niet geduid kan worden in biologische sekseverschillen. Feministen zien deze sociale factoren gerelateerd aan de traditionele dominantie van mannen over vrouwen. Prostitutie maakt vrouwen tot bezit, onderdrukt vrouwen en is gebaseerd op de aanname dat mannen meer van seks genieten dan vrouwen (Bullough 1996). De feministische benadering probeert te kijken naar het perspectief van vrouwen. Veel vrouwen hebben weinig keus en kiezen voor prostitutie uit economische noodzaak. Veel feministen zien prostitutie als representatie van seksuele stratificatie waarbij de commercialisering van vrouwelijke seksualiteit bijdraagt aan de negatieve waardering en het objectificeren van vrouwen (Bullough 1996). Met name onvrijwillige prostitutie wordt gezien als vrouwelijke seksuele slavernij, of het nu legaal is, gereguleerd wordt of getolereerd wordt. Een potentiële eerste stap naar een oplossing (omdat het niet waarschijnlijk is dat prostitutie zal verdwijnen) betreft decriminalisering, zodat prostituees die kiezen voor hun beroep in ieder geval zonder stigma kunnen leven. Het probleem blijft echter bestaan voor onvrijwillige prostitutie. Een oplossing die hiervoor wordt aangedragen betreft de formatie van internationale netwerken die de onvrijwillige uitbuiting van vrouwen in de prostitutie proberen te bestrijden door vrouwen meer keus toe te schrijven en ze uit de slachtofferrol te halen. Dergelijke groepen breiden de term prostituee uit naar 'vrouwen in de seks industrie', en benadrukken hiermee vrije keus en zelfdefinitie. De term *sex worker* behelst zowel mannen als vrouwen en maakt het mogelijk verder te kijken dan seksegrenzen. Op dit vlak valt nog veel te behalen (Bullough 1996).

Het gros van de literatuur richt zich namelijk op vrouwelijke prostitutie, met een negatieve connotatie. Aan de basis hiervan staan aannames over definities van vrouwelijke en mannelijke seksualiteit. Zo stelt Jennifer Oriol (2005) dat seksuele rechten inhouden dat seksueel genot een mensenrecht is. Echter, de constructie van seksualiteit in de literatuur over seksuele rechten is gender-neutraal en verbergt hiermee dat het verlangen van mannen voor seksueel genot vaak de onderdrukking van vrouwen versterkt. Dit is gebaseerd op het idee van mannen dat zij vrouwen kunnen gebruiken voor seksueel plezier, waarbij geweld tegen vrouwen bovendien als fundamenteel voor de constructie van mannelijkheid wordt gezien.

Prostitutie wordt door Oriël (2005) als een vorm van geweld gezien. Zij pleit daarom voor het uitdagen en veranderen van vormen van seksualiteit en seksueel genot die noties over mannelijkheid versterken en daarmee de constructie van seksuele rechten gebaseerd op seksuele gelijkheid mogelijk maken.

Literatuur over vrouwelijke prostitutie wordt dus veelvuldig in verband gebracht met geweld tegen vrouwen, met name in combinatie met mensenhandel/vrouwensmokkel. Leidholdt (2004) beschrijft de relatie tussen vrouwelijke prostitutie en sekshandel. Prostitutie wordt gezien als een systeem van op gender gebaseerde dominantie en als praktijk van geweld tegen vrouwen zoals seksueel misbruik, verkrachting en huiselijk geweld. Hoewel organisaties en overheden die prostitutie als beroep willen legaliseren het onderscheid tussen sekshandel en prostitutie benadrukken, stelt Leidholdt (2004) dat prostitutie en sekshandel fundamenteel onderling met elkaar verbonden zijn. Sekshandel kan daarom gezien worden als geglobaliseerde prostitutie en Leidholdt (2004) pleit dan ook voor het uitdagen van alle manifestaties van lokale en mondiale seksindustrieën. Wat betreft Nederland, stellen Bruinsma en Meershoek (1997) dat de Nederlandse prostitutie sector steeds internationaler wordt, met een toename van het smokkelen en uitbuiten van prostituees uit Oost –en centraal Europa. Hoewel de meerderheid van deze vrouwen vrijwillig naar Nederland reist, vallen veel vrouwen in handen van kleine criminele groepen die naast prostitutie ook opereren op het gebied van drugssmokkel, wapens en gestolen auto's. Door middel van samenwerking tussen Oost –en centraal Europese criminelen en Nederlandse, Turkse en voormalig Joegoslavische partners, worden deze vrouwen de prostitutie binnen gesmokkeld.

Bronnen over prostitutie, geweld en sekshandel gaan dus met name over vrouwen en meisjes als slachtoffer. Dit wordt bevestigd door andere literatuur. Zo zegt Lozano (2011) dat men moet erkennen dat in mensensmokkel, met als doel seksuele uitbuiting in prostitutie, meisjes en vrouwen vanwege culturele factoren de meerderheid van de slachtoffers vormen, en dat specifiek beleid vereist is voor hen. Joanna Jamel (2011) doet verslag van een onderzoek met als uitkomst dat vrouwelijke prostituees kwetsbaarder zijn, met als resultaat een hoger niveau van seksueel geweld in de vrouwelijke prostitutiesector. Seksueel geweld, met klanten als dader, lijkt in de mannelijke prostitutiesector zeldzaam te zijn. Wanneer het wel voorkwam waren de aangedragen redenen hiervoor dat homoseksuele mannen niet de confrontatie aangingen of dat mannelijke klanten een geheim/dubbel leven leidden en daarom niet onnodige aandacht op hen wilden vestigen.

Bovenstaande literatuur laat zien dat vrouwelijke prostitutie de *agency* van vrouwen bedreigt, dat vrouwen geen controle over hun eigen lichaam hebben, geen *bodily integrity*. Jeffrey

Gauthier (2010) bevestigt dit beeld en stelt dat ondanks de kritieken van bijvoorbeeld Martha Nussbaum en Sybil Schwarzenbach over de stigmatisering van prostitutie (zij zien prostitutie niet essentieel verschillend van ander soort beroepen), alle praktijken die zelfs maar in de buurt komen van prostitutie verwerpelijk zijn, omdat er van vrouwen een seksuele zelfexpressie wordt vereist die discriminerende ideeën over vrouwelijke seksualiteit met zich mee brengen.

Er is echter ook veel literatuur die anders beweert. Deze tegenstelling in de literatuur is volgens MacKinnon (2009) te verklaren vanuit het feit dat net als bij prostitutie en sekshandel, ‘*whether prostitution is distinguished from trafficking, or seen as indistinguishable from it*’, prostitutie of als een vorm van seksuele vrijheid wordt gezien, of begrepen wordt als de ultieme ontkenning. Deze tegenstelling is ook terug te brengen volgens Sorooshyari (2010) tot de spanning tussen liberalisme, dat alles terugbrengt tot individuele vrije keuzes, en feminisme, dat de patriarchie als oorzaak van ongelijkheid voor vrouwen ziet.

Verschillende bronnen benadrukken juist de *agency* van vrouwen en ontkennen het fenomeen van de patriarchie. Jane Scoular (2011) gaat tegen het idee in dat prostitutie in de basis iets verwerpelijks is en dat prostitutie in de feministische literatuur als de *sine qua non* van vrouwen onder patriarchie wordt gezien, als de ultieme belichaming van patriarchale mannelijke privileges en als mannelijke dominantie. Scoular (2011) ageert tegen het zien van prostitutie als vanzelfsprekend paradigmatisch, vanwege de dynamiek en diversiteit die prostitutie omhelst. Holly Wardlow (2004) verbindt prostitutie met economie en vrouwelijke *agency*. Hierbij wordt het discours rond prostitutie van het morele naar het economische verplaatst, en breder. Om betaalde seksuele uitwisselingen te begrijpen in verschillende culturele contexten, moet ook worden gekeken naar lokale constructies van gender en seksualiteit, en hoe economische structuren beïnvloed worden door *gendered* betekenissen en processen die de motivaties en *agency* van vrouwen vormen. Wardlow (2004) stelt dat *sex work* een beter label is dan prostitutie omdat het meer accuraat de gevoelens van vrouwen in de prostitutie representeert wanneer ze zich inlaten met seksuele uitwisselingen voor geld (dus werk), en hun redenen om dat te doen. De levens, ervaringen en percepties van de vrouwen zelf moeten in acht worden genomen. De artikelen van Rochelle Dalla (2000) en Anna Hulusjö (2013) zijn voorbeelden van kwalitatieve onderzoeken die zich richten op de ervaringen van vrouwelijke prostituees zelf. Het gaat hier dus niet zozeer om ‘het goede’ of ‘het slechte’ van prostitutie, maar meer om hoe prostitutie in haar werk gaat. Machtsrelaties,

kennis, discoursen en praktijken worden in acht genomen om een beeld te scheppen van ervaringen in de prostitutie. Hoe vrouwen hun identiteit vormgeven, hun eigen ervaringen proberen te begrijpen, tactieken inzetten om weerstand te bieden aan en te onderhandelen met de macht en dominantie van prostitutie (en het zelfs te destabiliseren) zijn vragen die centraal staan. Er wordt een complex, genuanceerd beeld neergezet, met tegenstellingen en verschillende betekenissen. Afhankelijk van de context kan prostitutie zowel als mogelijkheden scheppend en als beperkend worden ervaren, als een middel voor weerstand en als een gevolg van macht. De ervaringen van vrouwen verschillen in hoe ze hun lichaam als *commodified* zien, als een slachtoffer van geweld, of als hebbende een gestigmatiseerde identiteit. Over het algemeen geeft deze literatuur aan dat vrouwen in staat zijn om met de emotionele en fysieke risico's van prostitutie om te gaan.

De splitsing in literatuur over het wel of niet toekennen van *agency* en *bodily integrity* in de prostitutie, zoals hierboven beschreven, richt zich echter met name op vrouwen. Er is sprake van een enorm kennisgebrek wat betreft mannelijke prostitutie, hetgeen door verschillende bronnen wordt aangekaart. Zo zegt Ronald Weitzer (2005) dat het meeste onderzoek zich richt op vrouwelijke prostituees die op straat werken, met weinig aandacht voor indoor-prostitutie, mannen, transgenders, klanten en managers. Pas wanneer verder onderzoek deze groepen erbij betreft, zal er een genuanceerder begrip van prostitutie ontstaan. Nicola Smith (2012) stelt dat het begrip van commerciële seks als 'het werk van vrouwen', mannen (en transgenders) buiten de analyse van mondiale seksuele economieën plaatst. Ze pleit daarom voor het adresseren van dit kennisgebrek in de huidige theoretisering en empirische analyses. Ook worden mannen genegeerd wanneer het om mensenhandel/smokkel gaat (Jones, 2010). Literatuur hierover spreekt alleen van vrouwen en meisjes, die door mannen tot slaaf worden gemaakt, uitgebuit en mishandeld worden. Mary Whowell (2010) geeft bovendien aan dat dit gebrek zich niet alleen in de literatuur voordoet, maar ook in beleid. Prostitutiebeleid is voornamelijk gericht op vrouwen; mannen zijn afwezig en maatregelen om de seksindustrie te reguleren worden zelden besproken in termen van de impact van prostitutie op mannelijke *sex workers*. *Sex work* beleid is doordrenkt met een *gendered* begrip van *sex work* waarbij mannelijke identiteiten verwaarloosd worden of als afwijkend worden gezien. Om dit kennisgebrek het hoofd te bieden zijn er recent meer onderzoeken gestart die kijken naar de situatie en ervaringen rond mannelijke prostitutie. Het artikel van Trevon Logan (2010) kijkt bijvoorbeeld naar mannelijke prostituees en theorieën over gender, mannelijkheid en seksualiteit door seksueel gedrag en persoonlijke eigenschappen te onderzoeken. Hij stelt

onder andere dat mannelijke escorts die ‘mannelijk’ gedrag aanbieden meer geld vragen. Michael Smith, Christian Grov, David Seald en Peter McCall (2013) onderzoeken hoe jonge mannen terecht komen in de seksindustrie, door te kijken naar gedrag, cognitie en omgeving. Volgens Ine Vanwesenbeeck (2012) is dit artikel een welkome aanvulling op de literatuur die nog steeds relatief weinig over mannen gaat. Voor deze jonge mannen zorgen ondersteunde arbeidsomstandigheden, effectieve *coping*-strategieën en een groeiend gevoel van zelfwerkzaamheid ervoor dat ze sekswerk als een steeds comfortabelere ervaring beschouwen. Zelf voegt Vanwesenbeeck (2012:6) een commentaar toe waarin ze ingaat op het verschil tussen mannelijke en vrouwelijke posities in de prostitutie wat betreft ervaringen en stigma's. Zij stelt dat de meeste mannelijke sekswerkers lijken te profiteren van een meer gunstige balans tussen uitbuiting en winst ten opzichte van vrouwelijke sekswerkers. De waardering van het woord ‘slet’ laat al zien dat het stigma harder is en meer consequenties heeft voor vrouwen. Gail Pheterson (1993) beschrijft op dezelfde manier het stigma van ‘de hoer’. Een hoer betekent prostituee, en een prostituee betekent een vrouw die haar lichaam aanbiedt/verhuurt voor seksuele geslachtsgemeenschap. Mannen worden slechts secundair bij deze definitie genoemd. Het werkwoord prostitueren heeft bovendien een connotatie van schaamte, oneer en onwaardigheid. Vrouwen die geen prostituee zijn horen niet over seks te praten, nooit geld te vragen en niet om te gaan met prostituees. Het alternatieve stigma van slachtoffer is ook meer op vrouwen van toepassing. Ze krijgen te maken met meer onbegrip, meer algemene en politieke bezorgdheid en met meer interventie. Mannelijke sekswerkers lijken in dit opzicht meer met rust gelaten te worden en kunnen gewoon hun werk doen, iets wat door veel prostituees geambieerd wordt, net als dat mannen eerder zonder problemen uit de industrie kunnen stappen als ze dat willen. Echter, onder condities van illegaliteit en repressie ervaren ook mannen discriminatie en geweld. Hoewel mannen misschien meer zelfbeschikking, autonomie en controle hebben in hun werk en daardoor minder de kans lopen op bedreiging van hun gezondheid en welzijn, ervaren mannen toch ook stigma's en sociale gevolgen. Daarom zou een wetenschappelijk perspectief gericht op alle sekswerkers en hun rechten wenselijk zijn (Vanwesenbeeck 2012:6). Er is meer literatuur die zich bezighoudt met de vergelijking tussen mannelijke en vrouwelijke prostituees, hoewel schaars. Ronald Weitzer (2009) beschrijft dat mannen over het algemeen positief naar zichzelf en hun werk kijken. Veel mannen voelen zich gewild, aantrekkelijk, *empowered* en belangrijk als een gevolg van dat ze goed betaald worden voor seks. Ze ervoeren ook toegenomen zelfverzekerdheid en verbeterde beelden over hun lichaam. Sommigen zagen zichzelf zelfs als seksdocenten, die hun klanten instrueerden over veilige

seks. Verschillen die mannelijke en vrouwelijke prostituees ervaren in hun werk komen naar voren op de volgende gebieden:

- Mannen zijn meer sporadisch betrokken bij prostitutie dan vrouwen, waarbij ze soms wel en soms niet actief zijn in de seksindustrie, en hun beroep ook eerder de rug toekeren dan vrouwen.
- Mannen worden minder snel tot prostitutie gedwongen, hebben minder vaak pooiers en ervaren minder geweld tijdens hun werk.
- Mannen hebben meer controle over hun arbeidsomstandigheden omdat ze minder vaak pooiers hebben en omdat mannen in staat zijn om meer fysieke kracht te gebruiken jegens klanten.
- Mannen worden minder snel gestigmatiseerd in de homo-gemeenschap, maar meer gestigmatiseerd in de rest van de samenleving vanwege de combinatie van homoseksualiteit en prostitutie.

Dit laatste punt spreekt dus de conclusie van Vanwesenbeeck (2012:6) tegen. Er is meer literatuur die bovenstaande verschillen tussen vrouwelijke en mannelijke prostituees tegenspreken. Zo stellen Melissa Farley, Ann Cotton, Jacqueline Lynne, Sybille Zumbeck, Frida Spiwak, Maria E. Reyes, Dinorah Alvarez en Ufuk Sezgin (2004) dat prostitutie in het algemeen voor de meeste mensen traumatisch is, vanwege aanrandingen en verkrachtingen, dankloosheid en de drang om uit de industrie te ontsnappen, maar geen mogelijkheid hiervoor te hebben. Hun onderzoek spreekt aannames tegen dat er onderscheid is tussen verschillende soorten prostitutie, tussen mannen en vrouwen, dat de meesten die in de prostitutie werken dit vrijwillig doen, dat de meesten die in de prostitutie werken ook drugsverslaafd zijn, dat prostitutie anders is dan mensenhandel/smokkel en dat het legaliseren van prostitutie de schade zou verminderen.

Jaqueline Comte (2014) formuleert tot slot een algemeen punt over het verschil in literatuur over vrouwelijke en mannelijke prostituees. Onderzoek naar vrouwelijke sekswerkers wordt vaak gedaan vanuit een feministisch perspectief, een focus op gender relaties en op de ervaring van onderdrukking of *agency*. Dergelijke studies onderzoeken de motivaties voor het doen van sekswerk, de ervaringen van het tot object gemaakt worden, het stigma gerelateerd aan prostitutie en de impact van dit werk op het zelfvertrouwen, partnerrelaties en sociale relaties. Onderzoek naar mannelijke sekswerkers bestudeert vaak machtsrelaties, representaties van mannelijkheid, zelfperceptie en de socio-economische omstandigheden die leiden tot prostitutie. Echter, feministische benaderingen nemen meestal niet de ervaringen van mannelijke prostituees mee in hun analyse. Wanneer dit gedaan wordt ontstaat er een

breder perspectief rondom prostitutie, aangezien de ervaringen van mannelijke prostituees veel overeenkomende aspecten toont met vrouwelijke prostituees. Toch wordt de seksuele ervaring van vrouwen sociaal geconstrueerd als horend bij hun identiteit, in dergelijke mate dat wanneer ze sociaal ondergewaardeerd worden als ze niet voldoen aan de sociale normen. Hierdoor wordt prostitutie tot een vernederende ervaring gemaakt, hetgeen het intrinsiek niet is.

Ter conclusie kan worden gesteld dat literatuur rondom prostitutie zich met name op vrouwen richt. In deze literatuur is een splitsing waarneembaar tussen literatuur die *bodily integrity* bij vrouwen in de prostitutie ontkennen en literatuur die juist *bodily integrity* aan vrouwen in de prostitutie toeschrijven. Bij het eerste wordt prostitutie gezien als een uiting van mannelijke patriarchale dominantie en wordt mensenhandel en geweld hier veelvuldig mee in verband gebracht. Deze visie sluit aan bij het eerder besproken *oppression* paradigma. Bij het laatste wordt de *agency* van vrouwelijke prostituees benadrukt, net als de diversiteit aan contexten en ervaringen. Deze visie sluit aan bij het *empowerment* en *polymorphous* paradigma. Het kennisgebrek rondom mannelijke prostitutie wordt op dit moment aangekaart en recent zijn er meer onderzoeken gedaan naar de situatie en ervaringen van mannelijke prostituees, net als onderzoeken die de ervaringen van mannen en vrouwen in de prostitutie vergelijken. Over het algemeen kan worden gesteld dat er in de literatuur meer *bodily integrity* wordt toegekend aan mannen dan aan vrouwen.

Conclusie

Naar aanleiding van onze literatuurstudie, waar naar de relatie tussen prostitutie en *bodily integrity* is gekeken, kunnen we enkele belangrijke conclusies trekken. Dit wordt gedaan aan de hand van de volgende vragen, zoals genoemd in de introductie:

Is er sprake van *bodily integrity* binnen de prostitutie? Is een vorm van lichamelijk respect, macht en agency mogelijk binnen dit beroep en hoe ervaren prostituees dit met betrekking tot hun eigen lichaam? Daarnaast stelden wij subvragen die antwoord geven op de variatie binnen de prostitutie en of deze correleert met variatie binnen de ervaring van *bodily integrity*. In dit paper bestuderen wij de verschillen in de ervaringen rondom *bodily integrity* tussen mannen en vrouwen en verschillen in de ervaringen binnen legale en illegale prostitutie. Door deze verschillen te belichten hopen wij een beter begrip van *bodily integrity* en de diversiteit van prostitutie te creëren.

Allereerst kunnen we stellen dat er wel degelijk sprake is van *bodily integrity* binnen de prostitutie. Echter, *bodily integrity* is in verschillende vormen aanwezig en wordt op verschillende manieren ervaren. Dit is deels te verklaren door de vele verschillende vormen en definities van prostitutie. Verschillende gedachten en meningen over prostitutie en *bodily integrity* staan in relatie met argumenten voor het hanteren van bepaalde paradigma's van waaruit *bodily integrity* binnen de prostitutie wordt waargenomen, namelijk de *oppression*, de *empowering* en de *polymorphous* paradigma's. Voor elk paradigma kunnen argumenten worden aangehaald en seksuele autonomie speelt binnen elk paradigma een andere rol. Het beschermen van je eigen lichaam is gelinkt aan het beschermen van iemands sociale integriteit en over het behoudt van deze integriteit zijn verschillende visies. Zo wordt het beroep van prostituee gelinkt aan het zijn van een slachtoffer. Prostitutie wordt gezien als het reduceren van het lichaam tot een koopwaar, waar agency, macht, respect en hieruit volgend sociale integriteit geen onderdeel van uitmaken (Philips 2011; Farley 2004).

Echter, in andere onderzoeken (Weitzer 2009; Prince 1986; Silbert & Pines 1982) worden zowel de mogelijke positieve als negatieve kanten van prostitutie benadrukt. De ervaring van *bodily integrity* hangt binnen deze context echter af van het type prostitutie dat wordt bedreven. Hierbij wordt zowel het verkrijgen en bekrachtigen van *bodily integrity* als mogelijkheid gesteld, als het verlies van *bodily integrity* als gevolg van misbruik en wanhoop. Een belangrijke opmerking betreft *consent* (toestemming) binnen de prostitutie. Enerzijds wordt *consent* gezien als belangrijk element voor het bewaren van *bodily integrity* binnen de

prostitutie, maar anderzijds wordt gesteld dat het begrip geen betekenis heeft binnen de prostitutie. Hier wordt verwezen naar het idee dat niemand toestemt gedwongen werk te verrichten, dus ook niet binnen de prostitutie (Doezema 2010).

Een ander belangrijk punt dat de verschillende beleving van *bodily integrity* voor prostituees aanstipt, is het verschil tussen enerzijds een intrinsieke, persoonlijke ervaring van *bodily integrity* en anderzijds het perspectief van een buitenstaander. Door deze twee perspectieven wordt frictie veroorzaakt voor de ervaring van *bodily integrity* binnen het beroep van prostituee. Waar een gevoel van *bodily integrity* door de prostituee zelf wordt ervaren, kan dit idee van *bodily integrity* door de buitenwereld worden ontkracht, bijvoorbeeld door een cliënt die de seks als ontkrachting ziet.

Een antwoord op de hoofdvraag is hiermee niet geheel te geven, al kan wel worden gesteld dat de variëteit en tegenstellingen binnen het debat betreffende *bodily integrity* in relatie tot prostitutie een bepaalde mate aan persoonlijke ideeën, ervaringen en kennis vereist.

Verder kunnen we concluderen dat, wanneer we naar het verschil van de ervaring van *bodily integrity*/ zelfbeschikking binnen de illegale en legale prostitutie kijken, prostitutie in Nederland vaak in verband wordt gebracht met seksuele zelfbeschikking en emancipatie voor vrouwen en van hieruit gelegaliseerd is. De notie van seksuele zelfbeschikking binnen de prostitutie in Nederland, staat hier in verband met de aanwezigheid van *bodily integrity*. Wanneer prostitutie echter plaatsvindt door mensenhandel, wat met name bij vrouwen uit Oost-Europese landen het geval is, kan er vanuit worden gegaan dat er weinig *bodily integrity* aanwezig is. Zoals eerder genoemd bestaat er een groot verschil in *bodily integrity* tussen verschillende vormen van prostitutie. Binnen dit frame gaat illegale prostitutie, zoals straatprostitutie, ook vaak gepaard met minder *bodily integrity*. We kunnen stellen dat het legaliseren van prostitutie er bij indoor prostitutie voor kan zorgen dat prostituees zich veiliger voelen en prostituees hierdoor wellicht meer *bodily integrity* kunnen verwerven.

Tot slot kunnen we concluderen dat de ervaring van *bodily integrity* binnen prostitutie tussen mannen en vrouwen verschillen. Over het algemeen wordt aan mannen in de prostitutie meer *bodily integrity* toegekend dan aan vrouwen. Echter, er heerst een hoge mate aan kennisgebrek rondom mannelijke prostitutie. Recent zijn wel meerdere onderzoeken gedaan naar de ervaring van mannelijke prostitutie en de vergelijking met vrouwelijke prostitutie is hierbij gemaakt. Mannen ervaren meer zelfbeschikking, autonomie en controle en kijken over het algemeen positiever naar zichzelf en hun werk dan vrouwen.

Vrouwelijke prostitutie wordt meer vanuit een feministisch perspectief onderzocht, terwijl bij mannelijke prostitutie machtsrelaties, representaties van mannelijkheid, zelfperceptie en de socio-economische omstandigheden die leiden tot prostitutie centraal staan (Comte 2014). Dit benadrukt de verschillende perspectieven die wellicht bij voorbaat al tot verschillende ervaringen van *bodily integrity* binnen prostitutie bij mannen en vrouwen leiden.

Binnen de literatuur wordt de *bodily integrity* voor vrouwen zowel ontkent, waarbij het wordt gezien als een uiting van mannelijke patriarchale dominantie, als bevestigd. Agency van vrouwen, als aspect van *bodily integrity*, wordt hierbij benadrukt. Deze bevindingen kunnen in verband worden gebracht met de genoemde contrasterende paradigma's.

Kortom, er is sprake van *bodily integrity* binnen de prostitutie, zowel voor mannen als vrouwen en in bepaalde mate bij gelegaliseerde prostitutie. Er zijn verschillende paradigma's om naar het verschijnsel van *bodily integrity* binnen de prostitutie te kijken, waarbij *bodily integrity* enerzijds wordt ontkent en anderzijds wordt bevestigd. De verschillende perspectieven van prostituees en de buitenwereld spelen hierbij een belangrijke rol.

Een eenduidig antwoord op de onderzoeksvraag is dus niet te geven: de relatie tussen prostitutie en *bodily integrity* is omstreden. Wij verwachten dat deze relatie in de toekomst nog steeds omstreden zal blijven, maar wij als antropologen kunnen wel een aanzet geven om op een andere manier naar prostituees te kijken via het begrip *bodily integrity*.

Onze visie

Als bachelor studenten, met een kortlopend onderzoek, zijn wij ons ervan bewust dat wij geen waarheden kunnen spreken over dit onderwerp. Echter, wij hebben ons wel een aantal weken in de literatuur over prostitutie en *bodily integrity* verdiept en inmiddels hebben wij een goed beeld van wat er over geschreven is. Atria heeft ons gevraagd onze eigen inzichten, na de literatuurstudie, te delen en dat trachten wij hier te doen.

Als sociale wetenschappers en antropologen kijken wij met een kritische blik naar concepten als prostitutie. Wij hebben zo ook gezien dat het maatschappelijke debat rondom dit onderwerp weinig op wetenschappelijke literatuur gebaseerd is. Velen wijzen prostitutie principieel af gewoon ‘omdat het niet kan’. Met ons onderzoek hebben we getracht meer wetenschappelijke fundering in dit debat te brengen. We hebben gezien dat er een breed scala aan verschillen tussen prostituees bestaat en dat *bodily integrity* binnen de prostitutie een belangrijke rol speelt.

De vele verschillende vormen van prostitutie laten zien dat de manifestatie van prostitutie binnen contexten verschilt. Op basis van ons onderzoek kunnen wij, naar eigen inzichten, een aantal dingen concluderen.

Allereerst concluderen wij dat prostitutie een onvermijdelijk fenomeen is. Prostitutie als het oudste beroep, zoals besproken is in hoofdstuk 3, bevestigt dit alleen al. Prostitutie komt veel voor en wij concluderen dat prostitutie al lang bestaat en ook zal blijven bestaan.

Ook concluderen wij dat *bodily integrity* binnen de prostitutie een belangrijk concept zou moeten zijn. Wanneer prostituees zelf hun grenzen en voorwaarden aan kunnen geven, en wanneer deze grenzen ook bewaakt zullen worden, denken wij dat prostitutie veilig kan plaatsvinden. Wij stellen dan ook dat het behouden van *bodily integrity* cruciaal is voor het in stand houden van legale en humane prostitutie.

Hierop voortbouwend stellen wij dat prostitutie veiliger plaatsvindt in gelegaliseerde context. Dit kan ervoor zorgen dat prostitutie zich buiten het illegale circuit houdt en dat het meer gereguleerd kan worden. Bij legale prostitutie zijn er wetten en reguleringen die de prostituees beschermen. Prostituees kunnen regelmatig gecheckt worden op SOA's, klanten kunnen verplicht worden condooms te dragen, de voorwaarden kunnen veilig gesteld worden en prostituees kunnen voor een normaal salaris werken. Illegale prostitutie is, volgens ons, bij voorbaat al een verkeerde setting om een gevoel van *bodily integrity* te ontwikkelen en te behouden. Het belang van legale prostitutie is dat het de kans vergroot dat de grenzen van prostitutie en de prostituee beschermd blijven.

Over de verschillen tussen mannen en vrouwen is in hoofdstuk 3 veel geschreven. Er blijkt weinig literatuur over mannen te bestaan. Uit de bestaande studies blijkt wel dat mannen meer *bodily integrity* ervaren dan vrouwen binnen de prostitutie. Wij denken dat door de manier waarop er naar de verschillen gekeken wordt, vanuit feministisch perspectief, er al een vooroordeel bestaat van mannen die heersen over vrouwen. Mannelijke prostituees krijgen meer autonomie dan vrouwelijke prostituees toegeschreven. Wij denken dat dit deels komt omdat onderzoeken vanuit feministisch oogpunt al een bepaalde perceptie hebben van de onderdrukking van vrouwen door mannen. Vanwege de weinige literatuur is het lastig er harde conclusies over te trekken. Wij zijn van mening dat het van belang is om verder onderzoek te doen naar de verschillen in *bodily integrity* tussen mannen en vrouwen, omdat dit kan leiden tot nieuwe inzichten over de prostitutie.

Bodily integrity zou als een basis moeten functioneren in de prostitutie. Persoonlijke autonomie en zelfbeschikking zijn, naar ons inzien, belangrijke concepten binnen vele beroepen, maar met name binnen prostitutie. Juist in dit beroep staat het lichaam centraal. De autonomie en zelfbeschikking over het lichaam kunnen makkelijk worden overschreden binnen dit beroep. Daarom is het zo belangrijk dat de *bodily integrity* van prostituees beschermd wordt.

Bibliografie

Alldrige, Peter, Brants, Christje, H.

2001 Personal Autonomy, the Private Sphere and Criminal Law.

Anderson, S. A.

2002 Prostitution and Sexual Autonomy: Making Sense of the Prohibition of Prostitution*. *Ethics* 112(4): 748-780.

Bullough, Bonnie en Vern L. Bullough

1996 Female prostitution: Current Research and Changing Interpretations. *Annual Review of Sex Research* 7(1): 158-180.

Cho, S. Y., Dreher, A., & Neumayer, E.

2013 Does legalized prostitution increase human trafficking? *World Development* 41: 67-82.

Comte, Jaqueline

2014 Decriminalization of Sex Work: Feminist Discourses in Light of Research. *Sexuality & Culture* 18(1): 196-217.

Dalla, Rochelle L.

2000 Exposing the "pretty woman" myth: A qualitative examination of the lives of female streetwalking prostitutes. *The Journal of Sex Research* 37(4): 344-353.

Dekker, H., Tap, R., & Homburg, G.

2006 Evaluatie opheffing bordeelverbod. Regioplan beleidsonderzoek.

Doezema, Jo.

2010 Who gets to choose? Coercion, consent and the UN trafficking Protocol. *Gender & Development* 10:1: 20-27.

Farley, M.

2004 "Bad for the Body, Bad for the Heart": Prostitution Harms Women Even If Legalized or Decriminalized." *Violence Against Women* 10(10): 1087-125.

Farley, Melissa, Cotton, Ann, Lynne, Zumbeck, Sybille, Spiwak, Frida, Reyes, Maria E., Alvarez, Dinorah, Sezgin, Ufuk

2004 Understanding Prostitution and Trafficking as Organized Interpersonal Violence: Prostitution and Trafficking in Nine Countries. *Journal of Trauma Practice* 2(3-4): 33-74.

Gauthier, Jeffrey.

2011 Prostitution, Sexual Autonomy, and Sex Discrimination. *Hypatia* 26(1): 166-186.

Gerben J. N. en Guus Meershoe

1997 Organized Crime and Trafficking in Women From Eastern Europe in the Netherlands. *Transnational Organized Crime* 3(4): 105-118.

Grenz, Sabine

2005 Intersections of Sex and Power in Research on Prostitution: A Female Researcher Interviewing Male Heterosexual Clients. *Signs* 30(4).

Harcourt, C.

2005 "The Many Faces of Sex Work." *Sexually Transmitted Infections*: 201-06.

Hulusjö, Anna

2013 The multiplicities of prostitution experience : Narratives about power and resistance. *Malmö University Health and Society Doctoral Dissertations* 5.

Jamel, Joanna

2011 An Investigation of the Incidence of Client-Perpetrated Sexual Violence Against Male Sex Workers. *International Journal of Sexual Health* 23(1): 63-78.

Jones, Samuel Vincent

2010 The Invisible Man: The Conscious Neglect of Men and Boys in the War on Human Trafficking. *Utah L. Rev.* 1143.

Leidholdt, Dorchen A.

2004 Understanding Prostitution and Trafficking as Organized Interpersonal Violence: Prostitution and Trafficking in Women. *Journal of Trauma Practice* 2(3-4): 167-183.

Logan, Trevor D.

2010 Personal Characteristics, Sexual Behaviors, and Male Sex Work: A Quantitative Approach. *American Sociological Review* 75(5): 679-704.

Lozano, Sandra Milena Cardozo

2011 Feminist Debate around 'Trafficking' in Women for the Purpose of Sexual Exploitation in Prostitution. *Desafíos* 23(1): 217-257.

MacKinnon, Catharine A.

2011 Trafficking, Prostitution and Inequality. *Harv. C.R.-C.L. L. Rev.* 271.

Mathur, Kanchan.

2008 "Body as Space, Body as Site: Bodily Integrity and Women's Empowerment in India." *Economic and Political Weekly* 43(17): 54-63.

Miller, Austin.

2007 *The Limits of Bodily Integrity: Abortion, adultery and rape legislation in comparative perspective.* Ashgate Publishing.

Mensenhandel, N. R.

2012. *Mensenhandel. Eerste rapportage van de Nationaal Rapporteur, Den Haag, Bureau NRM.*

Nussbaum, Martha C.

2000 *Women and human development: The capabilities approach.* Cambridge, UK: The Press Syndicate of the University of Cambridge.

Oriel, Jennifer

2005 Sexual pleasure as a human right: Harmful or helpful to women in the context of HIV/AIDS? *Women's Studies International Forum* 28(5): 392-404.

Patosalmi, Mervi.

2009 Bodily Integrity and Conceptions of Subjectivity. *Hypatia* 24(2): 125-141

Phillips, Anne.

2011 It's My Body and I'll Do What I Like With It: Bodies as Objects and Property. *SAGE Publications* 39(6): 724-748

Pheterson, Gail

1993 The Whore Stigma: Female Dishonor and Male Unworthiness. *Social Text* 37: 39-64.

Rijksoverheid

2015 Prostitutie. Rijksoverheid.

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/prostitutie>

Scoular, Jane

2011 The Subject of Prostitution. *Feminist Theory* 5.

Smith, Nicola J.

2012 Body issues: The political economy of male sex work. *Sexualities* 15(5-6): 586-603.

Smith, Michael, Grov, Christian, Seald, David, McCall, Peter

2013 A Social-Cognitive Analysis of How Young Men Become Involved in Male Escorting. *The Journal of Sex Research* 50(1): 1-10.

Sorooshyari, Nahid

2010 Tensions between Feminism and Libertarianism: A Focus on Prostitution. *Wash. U. Jurisprudence Rev.* 167.

Superson, Anita M.

2014 "Chapter 10, Prostitution and the Right." *In Personal Autonomy and Social Oppression: Philosophical Perspectives*. Routledge.

Surrat, Hillary L. Steven P. Kurtz, Jason C Weaver, and James A. Inciardi.

“The Connections of Mental Health Problems, Violent Life Experiences, and the Social Milieu of the 'Stroll' with the HIV Risk Behaviors of Female Street Sex Workers” *journal of psychology and humans sexuality* 2005, 23-44

UNODC

2010 Trafficking in persons to Europe for sexual exploitation.

https://www.unodc.org/documents/publications/TiP_Europe_EN_LORES.pdf

Vanwesenbeeck, Ine

2013 Prostitution Push and Pull: Male and Female Perspectives. *The Journal of Sex Research* 50(1): 11-16.

De Vries, P. en Zuidema, R.

2011 Wat mag het lichaam voor geld? Feminisme, sekswerk en de opheffing van het bordeelverbod in historisch perspectief. *Tijdschrift voor Genderstudies* 9(2).

Wardlow, Holly

2004 Anger, Economy, and Female Agency: Problematizing “Prostitution” and “Sex Work” among the Huli of Papua New Guinea. *Signs* 29(4).

Weitzer, Ronald

2005 New directions in research on prostitution. *Crime, Law and Social Change* 43(4): 211- 235.

Weitzer, Ronald.

2007 "Prostitution: Facts and Fictions." *Contexts* 6, no. 4 : 28-33. Bruinsma,

Weitzer, Ronald

2009 *Sociology of Sex Work*. *Annual Review of Sociology* 35: 213-234.

Whowell, Mary

2010 Male Sex Work: Exploring Regulation in England and Wales. *Journal of Law and Society* 37(1): 125-144.